

VINCO VYČINO FILOSOFINIO PALIKIMO TYRIMAS

2014 m. birželio 25 d. Vilniaus universiteto Filosofijos fakultete vyko Humanitarinių mokslų srities filosofijos krypties tarybos posėdis, kuriame doktorantas Žilvinas Svigaris gynė daktaro disertaciją *Vinco Vyčino filosofinis palikimas*. Disertacijos gynimo tarybai pirmininkavo prof. Marius Povilas Šaulauskas. Tarybos nariai – prof. Bronislovas Genzelis (VDU), prof. Bronislovas Juozas Kuzmickas (MRU), dr. Vytautas Rubavičius (LKTI), prof. Algis Mickūnas (OH). Oficialieji gynimo oponentai – dr. Danutė Bacevičiūtė (LKTI) ir doc. dr. Naglis Kardelis (VU). Disertacijos mokslinis vadovas – prof. Arūnas Sverdiolas, disertacijos konsultantas – prof. Arvydas Šliogeris.

Pristatydamas disertaciją Svigaris teigė, jog ji pirmiausia reikšminga tuo, kad, nagrinėjant Vyčino keltus probleminius klausimus ir aptariant jo filosofijos sampratą, tyrinėjama Vyčino mąstymo conceptualioji metodinė pusė, įvertinamas mąstytojo nuoseklumas ir savitumas tęsiant Vakarų filosofijos fenomenologinį projektą. Sekdamas fenomenologinės filosofijos pradininko Edmundo Husserlio programine nuostata „grįžti prie pačių daiktų“, ieškodamas tiesioginio sąlyčio su pasauliu ir bandydamas pagrįsti mąstymo pirmapradiškumą, Vyčinas daugiausia remiasi Martino Heideggerio filosofinėmis idėjomis. Tačiau disertacijoje siekiama ne tik nurodyti ir aptarti Heideggerio filosofijos įtakos mastą Vyčino filosofijai, bet ir išryškinti pastarosios specifinius bruožus. Tuo tikslu dėmesys sutelkiamas į Vyčino filosofijoje plėtojama mitopoetinį matmenį. Anot Svigario, tyrimą komplikavo tai, kad mitinis mąstymas nelai-

komas koherentišku filosofiniam diskursui. Ši aplinkybė pareikalavo atskirai nagrinėti mitinio mąstymo bruožus, aptarti mitinio ir filosofinio diskurso santykį, paaiškinti mitinių mąstymo tendencijų reikšmę Vakarų filosofijai ir Vyčino kūrybai.

Disertacija yra sudaryta iš trijų dalių. Pirmą disertacijos dalį „Vyčino filosofija Heideggerio paraštėse“ skirta analizuoti Vyčino kūrybos sąsajoms su Heideggerio filosofija. Parodoma, kad daugeliu temų Vyčino ir Heideggerio filosofijos turi sankirtos taškų, tačiau kai kuriais atvejais Vyčino filosofija įgauna savitą aspektą. Pavyzdžiui, vėlyvajam Heideggeriui esminė istoriškumo samprata Vyčino filosofijoje pakeičiama gamtiškosios galios, egzistuojančios nepriklausomai nuo žmogiškojo pažinimo, samprata.

Antroje disertacijos dalyje „Posūkis link mitinio mąstymo“ analizuojamas Vyčino mitopoetinis mąstymas – originaliausias Vyčino filosofinio palikimo sandas. Disertacijos autoriaus teigimu, Vyčinas ieško būdų išryškinti savitą mitinio matmens racionalumą, aptikti jo vidinę logiką. Mitinio mąstymo gyvybingumas ir dinamiškumas yra priešinamas teorinio mąstymo techniškumui ir statiškumui. Šiame skyriuje Vyčino mitopoetinis mąstymas analizuojamas ne tik pagrečiui su Heideggerio, bet ir su Algirdo Juliaus Greimo, Claude'o Lévi-Strausso, Aleksejaus Losevo, Henri Bergsono, Naglio Kardelio ir kitų autorių tekstais.

Trečioje disertacijos dalyje „Vyčino mąstymo savitumas“ siekiama pagrįsti Vyčino filosofijos išskirtinumą, nagrinėjant jį Vakarų filosofinio diskurso kontekste. Disertanto

teigimu, šio filosofo išskirtinumas visų pirma sietinas su jo programine nuostata ieškoti alternatyvaus filosofijos supratimo. Vyčino įsitikinimu, tokia alternatyvi diskurso forma turėtų dialektiškai sujungti tiek teorinį, tiek mitinį mąstymo modelius.

Pirmoji iš oficialių oponentų kalbėjusi dr. Danutė Bacevičiūtė pabrėžė, kad Svirario disertacijos aktualumas nekelia abejonių tiek Lietuvos filosofijos istorijos, tiek dabartinės Lietuvos filosofijos kontekste, nes iševijos filosofo darbų tyrimas išplečia ir gerokai pakoreguoja į hermetinį uždaramą linkusią lituanistinių tyrinėjimų sritį. Išsakydama pastabas, oponentė teigė pasigedusi didesnio aiškumo kalbant apie Vyčino ikimetafizinę poziciją. Todėl disertacijoje buvo reikalinga atskira metafizikos sąvokos vartosenos aptartis. Kitas problemiškas aspektas – disertanto akcentuojamas Vyčino siekis praplėsti šandienio Vakarų mąstymo ribas pasitelkiant mitinį, ikimetafizinį mąstymą. Oponentė klausė, ar toks anachroniškas judesys gali suteikti postūmį aktualiam mąstymui? Ar mitinis mąstymas, perfrazuojant Dominique'ą Janicaud, kalbėjusį apie Heideggerio metafizikos istorijos sampratą, gali apsaugoti „nuo techninio nihilizmo, jei atsisakoma bet kokio specifinio naujųjų realiųjų supratimo“?

Atsakydamas į oponentės pastabas ir klausimus Sviraris pripažino, kad metafizikos samprata iš tiesų buvo per mažai eksplikuota, ją tiesiog laikant filosofijos sinonimu. Tačiau disertacijoje yra visas skyrius, skirtas postmetafizinio posūkio analizei. Kalbant apie techniniam nihilizmui opoziciską mitinį mąstymą, disertanto teigimu, atsiranda galimybė plėtoti kitokią istoriškumo sampratą, kurią pabrėždamas Heideggeris atskyrė *Historie* ir *Geschichte* sampratas. Tokiu būdu Heideggeris supriešina teorinę linijinę laiko tėkmę ir priklausymą istorijai – aplinkai, kurioje gyvenama. Vyčino mąstyme ši aplinka yra

mitiškai suprantama gamta, taip dar radikaliau atsiribojant nuo techninio nihilistinio mąstymo, nes heidegeriškai suprasta istorinė aplinka gali būti ir techniškai nulemta. Sviraris pritarė oponentei, kad Vyčino prielaidos gali pasirodyti pernelyg radikalios ir šiuolaikiniame pasaulyje sunkiai realizuojamos, tačiau vis dėlto yra prasmingos vertinant jas kaip savi-refleksijos priemones, teikiančias alternatyvių savipakankamų požiūrių į tą patį pasaulį.

Antrojo oponento doc. dr. Naglio Kardelio teigimu, itin sveikintinas disertanto siekis ne šiaip objektyvistiškai „preparuoti“ conceptualiuosius Vyčino filosofijos rėmus, o kartu su Vyčinu įsitraukti į Vakarų filosofijos prigimties bei filosofinio Vakarų projekto atnaujinimo sąlygų svarstymą. Oponentas pagyrė doktoranto ekskursus į kitas humanitarinių mokslų sritis, visų pirma mito tyrimus: C. Lévi-Strausso, M. Gimbutienės ir kitų archajinio mito tyrimų srityje pasiekti rezultatai, kuriais savo darbe pasiremia Sviraris, leidžia jam visiškai naujomis akimis pažvelgti į filosofinį Vyčino palikimą, paneigti tradicinį požiūrį – esą jo mąstymas buvęs pernelyg naivus ir net apskritai ne filosofinis. Savo pastabas oponentas skyrė daugiau ateičiai, jeigu disertacijos pagrindu būtų rengiama mokslinė monografija. Pirmiausia labiau išryškinti pamatinę naratyvinę (argumentacinę) teksto giją, papildant tekstą nauja empirine medžiaga, kad dėstymas būtų turiningesnis ir labiau niuansuotas, nes pačios disertacijos naratyvas yra schematiškas. Taip pat būtų naudinga dar labiau išryškinti Vyčino filosofijos sąsajas su Mickūno ir galbūt Šliogerio mąstymu. Sviraris pritarė oponento siūlomoms idėjoms ir patikino, kad sieks jas be išimties įgyvendinti rašydamas mokslinę monografiją.

Toliau gynime kalbėjo tarybos nariai. Prof. Bronislovas Genzelis teigė, jog disertacijoje stokojama analitiškumo dėstant Heideggerio filosofijos įtaką Vyčino mąstymui, šis

dėstymas atrodė daugiau perpasakojamojo pobūdžio. Taip pat pasigesta platesnio Vyčino filosofijos sąsajų aptarimo su kitais Lietuvos filosofais egzistencialistais – Antanu Maceina ir Juozu Girniumi. Profesorius retoriškai klausė, ar Vyčinas atsitiktinai pasirinko vieno iš ryškiausių vokiečių egzistencialistų Heideggerio idėjas? Prof. Genzelio manymu, disertantas turėjo paieškoti to pasirinkimo motyvų lituanistinės filosofinės tradicijos kontekste.

Prof. Bronislovo Kuzmicko pastebėjimu, disertacijoje yra teisingai konstatuojama, kad reikšmingą įtaką Vyčino kūrybai padarė Heideggerio vartota mitopoetinio ketverto samprata, tačiau išskiriamas ir plačiai aptariamas tik vienas ketverto elementas – gamta. Todėl kyla klausimas dėl kitų ketverto elementų – dangaus ir dievų – vietos Vyčino interpretacijoje. Abejotinas ir plačiau neaptartas pasirodė gamtos sampratos tikslinimas lyginant ją su Bergsono *élan vital*.

Prof. Algis Mickūnas pažymėjo, kad Svirario disertacija yra pirmasis Vyčino unikalaus filosofinio įnašo tyrinėjimas, kuriame mėginama sujungti Heideggerio ontologiją su Lietuvos mitologija. Toks tyrinėjimas yra sudėtinga užduotis, nes ji apima daugybę susipynusių temų, kritiškų klausimų ir argumentų, reikalingų pateisinti Vyčino dėmesį mitologijai ir Heideggerio filosofijos ribų peržengimą. Šią užduotį disertantas sėkmingai įgyvendino. Prof. Mickūnas kėlė daugiau diskusinio pobūdžio klausimų: ar techninės pasaulio interpretacijos ribų peržengimas atveria pasaulio patirtį, kuri nėra „antropologiška“?; ar mitinis pasaulio suvokimas nėra tik dar viena „žmogiška, pernelyg žmogiška“ interpretacija? Tarybos nario teigimu, modernioji filosofija su jos metafizika ir technika yra instrumentinio pobūdžio, o mitologija yra skirtinga praktika, bet ji neturi teisės save laikyti vertesne interpretacija už techninę.

Dr. Vytautas Rubavičius neabejojo disertacijos aktualumu ir moksliniu naujumu, tačiau negailėjo kritikos pavadinimui. Anot jo, pavadinime, kuriame svarbiausias žodis yra „palikimas“, nesama filosofinės analizės vertos problemos. Juk pats Vyčino filosofinis palikimas, kaip veikalų sandauga, nėra problemiškas. Dr. Rubavičiaus manymu, buvo įmanoma aiškiau įvardyti tam tikrus Vyčino filosofinio mąstymo bruožus ar „registrus“, kurie galėtų tapti filosofinio tyrimo „objektu“.

Atsakydamas į tarybos nario prof. Genzelio pastabą dėl referatyvumo, Sviraris teigė, kad to buvo sunku išvengti siekiant kuo išsamiau pristatyti esmines Vyčino vartotas sąvokas, kurios pasižymi daugiareikšmiškumu. Į prof. Kuzmicko klausimą dėl mitopoetinio ketverto elementų – dangaus ir dievų – vietos Vyčino interpretacijoje disertantas atsakė, jog dangaus elementas nėra atskirai eksplikuojamas nei Vyčino, nei Heideggerio kūryboje. Kelios užuominos neleidžia daryti jokių pagrįstų apibendrinimų, todėl buvo atsakyta spekuliatyvios analizės. O štai dievų elementas disertacijoje nagrinėjamas pasitelkus Vyčino kūryboje plėtojamo mitinio matmens analizę. Kalbėdamas apie dr. Rubavičiaus kritiką dėl pasirinkto disertacijos pavadinimo, kuriame nesama filosofinės analizės vertos problemos, Sviraris teigė, kad pavadinimo dalis „filosofinis palikimas“ apibrėžia tyrimo lauko problemišumą, nes yra sudėtinga nustatyti aiškią ribą tarp Vyčino filosofijos ir jo mitologinių tyrinėjimų. Disertacijoje buvo siekiama aiškiai apibrėžti, kuo Vyčino mąstymas yra filosofinis.

Disertacijos gynimo tarybos posėdžio pabaigoje įvyko slaptas balsavimas, kurio metu tarybos nariai vienbalsiai nutarė suteikti Žilvinui Svirariui humanitarinių mokslų srities filosofijos krypties daktaro laipsnį.

Mantautas Ruzas